

ЛЮДИ КНИЖКАМИ ПАЛЮВАЛИ БАГАТІЯ . ▶ НАЖИВО Маріупольської бібліотеки ім. Короленка відновлюється в евакуації

Владислав Уколов

6 травня 2023, 22:10

Вікторія Лісогор — директорка Маріупольської центральної бібліотеки ім. Короленка. . Фото: Суспільне Донбас

Маріупольська центральна публічна бібліотека ім. Короленка — це саме серце міста, його центральна частина. Поблизу драмтеатр, музей Куїнджі. Зведений на початку минулого століття будинок, що на розі вулиці Грецької та проспекту Миру, вистояв Другу світову, але не повномасштабне вторгнення РФ: на нещодавно оновлених зображеннях Google Maps — добре видно, що будівля потрощена ?. У перші тижні війни підвали бібліотеки стали прихистком для десятків людей. Директорка Вікторія Лісогор провела в стінах рідної книгозбірні двадцять днів війни. Глибокі підземні сховища, міцні стіни, броньовані двері — все це

каже вона. Покинула о поспіхом 16 березня. Шлях до Запоріжжя був складний і небезпечний. Нині відновлює бібліотеку у Дніпрі і збирає книжки, з якими планує повернутись у рідне місто.

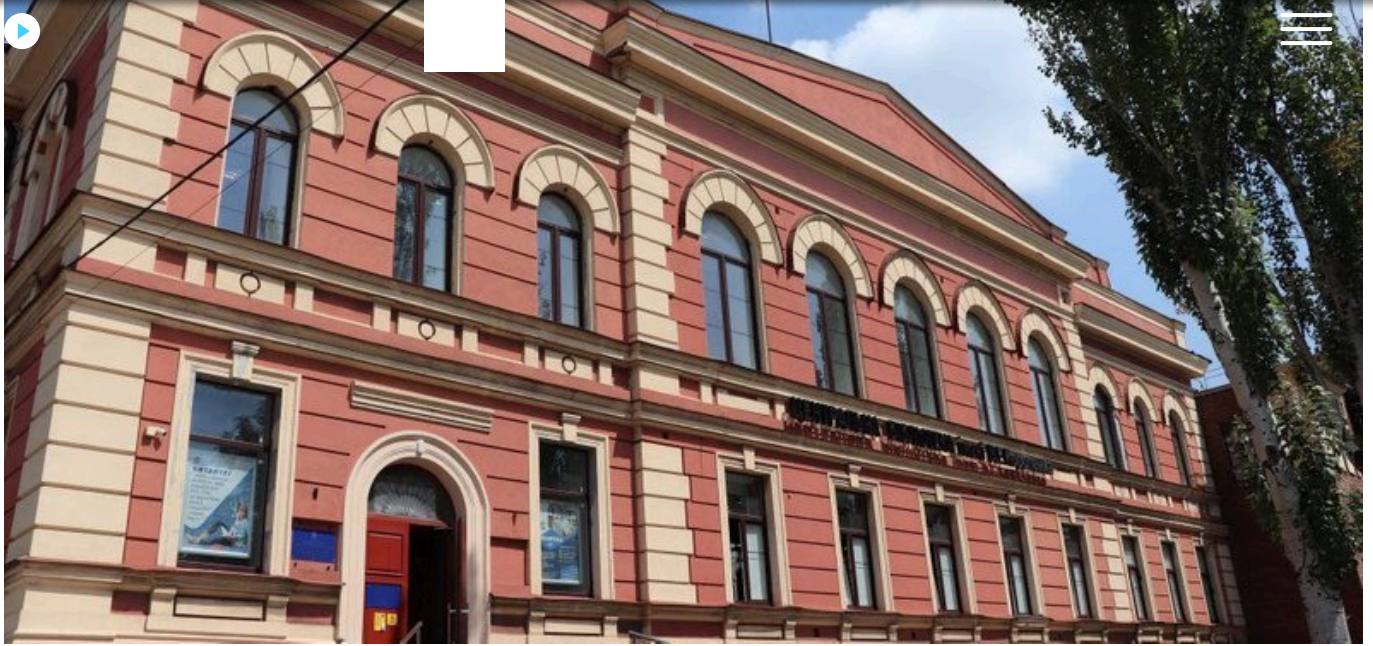
Яким був початок повномасштабної війни у Маріуполі, як вдалося виїхати з міста та пройти блокпости "ДНР" та як працює бібліотека в евакуації — директорка Маріупольської центральної публічної бібліотеки ім. Короленка Вікторія Лісогор розповіла в інтерв'ю Суспільному. Далі — пряма мова.

24 лютого. Четвер. Санітарний день

Напередодні 24 лютого 2022 року якісь розмови ходили, у місті, та я знаю, й в області, й Україні було неспокійно. Але до останнього ми не вірили, що таке може трапитись. Бо Маріупольці такі люди, які знають, що це таке: ми живемо в такій ситуації з 2014 року.

24 числа я почула рано вранці вибух, вскочила — чоловіка поруч немає. Я виходжу на кухню, а він там п'є каву, курить. Кажу: що ти сидиш, щось бахає. Він каже: перший раз чи що, може, знову в Широкіне.

Я відкриваю "Фейсбук", включаю телевізор, а там вже і Дніпро, і по всій Україні — кругом. Почали мені дзвонити мої співробітники з Талаківки, Сартани, там було дуже гучно, це підступи до Маріуполя. Кажуть, ми не можемо добратись, ми не виходимо вже з підвалів, що ми будемо робити.

Світлина бібліотеки, зроблена до вторгнення РФ, фото надала Вікторія Лісогор

Я як зараз пам'ятаю, це четвер — у нас був санітарний день. Я сказала: сидіть всі по домівках, будемо щось вирішувати далі. В чаті усім співробітникам написала, щоб всі залишились вдома, сама зібралась й пішла на роботу. До роботи мені 15 хвилин, і моє керівництво також сказало, що зараз буде, щось вирішувати, бо ніхто не очікував цього.

Прийшовши на роботу, я побачила, що співробітники центральної бібліотеки також прийшли на роботу, бо люди не можуть залишатись вдома: ніхто нічого не розуміє — що робити, роботи, звісно, ніякої не було: ходили всі читали якісь Телеграм-канали, якісь новини. Дівчата, у кого хлопці були в лавах ЗСУ, якусь інформацію нам передавали.

Я жила на сьомому поверсі, тому було якось страшнувати. Мої вікна всі виходили на Азовсталь. А так вже дуже-дуже гучно було в передмісті Маріуполя. І от прийшла співробітниця, каже: вибачте,

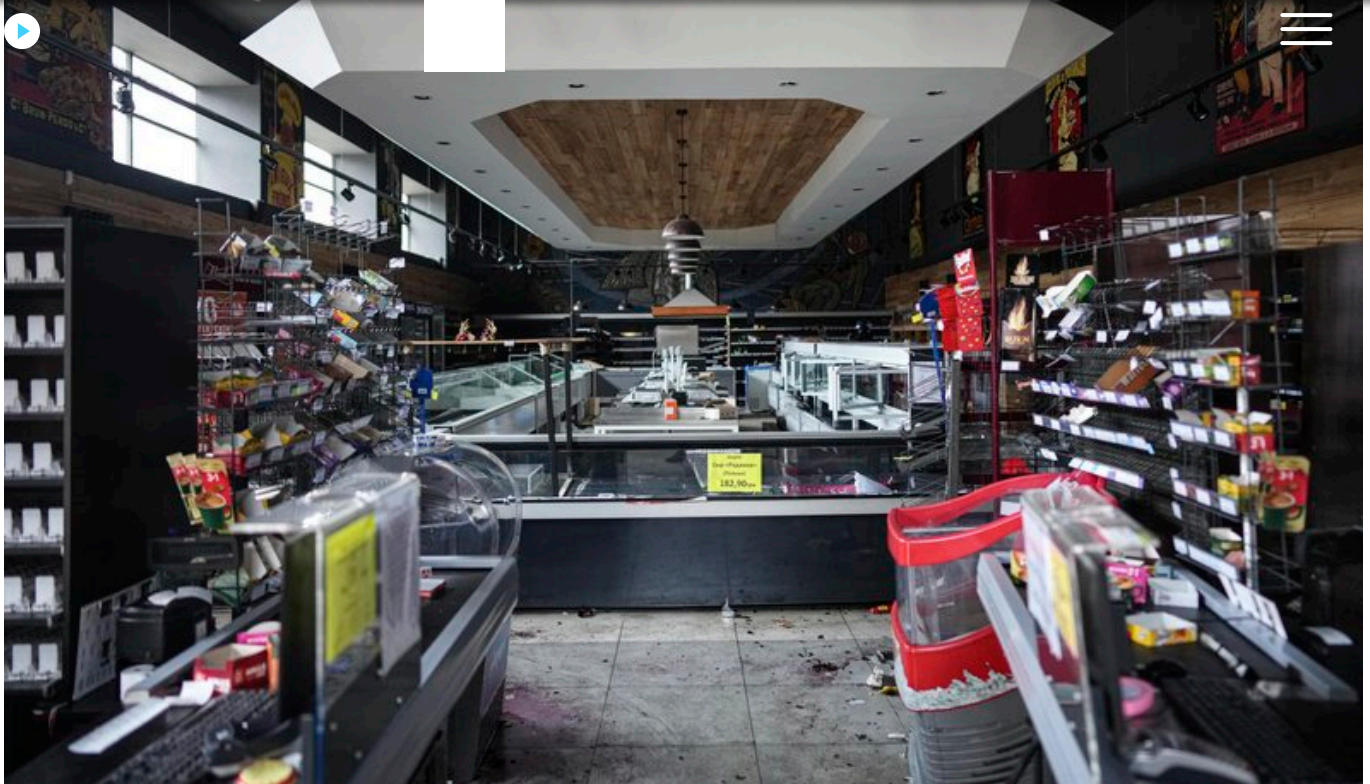
Перші тиждні війни в Маріуполі та бібліотека в евакуації — розповідь ...

"Думала, що я буду до останнього в бібліотеці"

Будівля бібліотеки була така на той час, що я вважала, що вона вистоїть. Вона вистояла 1941-1945 роки й окупацію Маріуполя. Там були такі дуже гарні підвальні приміщення, броньовані двері, броньовані стіни. І ми пішли додому, взяли щось там поїсти, переодягнулися й прийшли на роботу, я з донькою, вона з донькою й сторож, який прийшов в нічну зміну.

Так ми і жили десь тиждень, поки ще був зв'язок. Ходили додому, дивились свої квартири. Я сказала нікому не виходити на роботу. Час так швидко минав, що ми нічого не розуміли, ми тільки бачили: ось води вже немає, ось черги величезні в магазинах. В магазинах полки змітали всі, під банкоматами стояли такі черги, що просто неймовірно.

Після черг та повного розорення маріупольські супермаркети лишилися потрощеними, спустошеними. Фото: AP/Євген Малолетка

А десь 5-го березня до нас постукали — поліція. Сказали, дівчата, ми будемо сюди переїжджати, бо тут у вас більш менш безпечне приміщення, бо там де вони знаходились не було підвальних приміщень. А вони виїжджали на виклики, ще якимось контролювали ситуацію.

Воєнний стан — я нічого не змогла, хоча було страшнувато. Все ж таки ми — цивільні, а тут — військові. Але нікуди дітись, вони переїхали. На ранок привезли свої сім'ї, ми розташувалися усі у підвальних приміщеннях, де були у нас книгосховища. Там, де не було вікон, ми всі знімали книжки, опускали стелажі, складали туди книжки, якимось там розташовувались. Десь 50 нас чоловік в цих приміщеннях було.

сьомій, люди, які жили в підвалі бібліотеки по проспекту Мира, 45-43. Сказали, що в їхні підвали не вміщаються — люди біжать з інших районів, заскакують в підвал, де тільки можна. І вже дехто не пускає до себе. Тому питали, чи можна у нас розташовуватися.

Я відкрила все, що в мене було, всі приміщення. Десь ще ховала книжки, якусь техніку зберігала, занесла до себе в кабінет й пускала туди людей. Так ми і жили усі разом десь два тижні. Ну як жили, пережидали так скажемо.

Зв'язку не було вже десь після 4-5-го березня. Але у хлопців були рації, й завдяки цьому ми ще якимось знали, де що робиться у місті. Знали, де бомбануло й чий будинок вже розвалився. Коли вони виїжджали й повертались ввечері, в них не було лиця, бо вони збирали ще поранених людей, вони збирали трупи, ще й звозили там по госпіталях. Вони бачили весь цей жах. Ми — не бачили, бо не могли вийти з підвалів.

Будівля бібліотеки після обстрілів та бомбардувань. Фото: сайт culturecrimes.mkip.gov.ua

Десь, щось ще працювало, але чим далі, тим було складніше й складніше. Ми вже чули оці літаки, ці бомбардування. Все літало над нашими головами. Ночі ці були безсонні.

От воно летить й летить, летить й летить, а ти лежиш укутаний, бо мороз -12, а воно бабахкає, а воно стріляє — і лежиш думаєш: "Господи, яка ж тебе мати народила". Оце я точно пам'ятаю, як я про це все думала. "Яка ж тебе мати народила?!" — оце питання в мене досі. Яких там матері народжують?

Потім люди почали дізнаватись, що можна виїжджати (бо офіційних коридорів не було). 14 березня прибігла одна з жінок й каже: можна виїжджати на узбережжя, через Мангуш, через Портовське. У них була маленька дитина, й її чоловік каже: ну, що мені треба рятувати

на Мелекіне, на Ялту, 'рзуф. Каже, що покаже дорогу тим, у кого були машини. У деяких людей вони у нас у дворі стояли. Ми у дворі бібліотеки мали гаражі, й ховали там машини, зокрема, і поліцейські. Тоді хто міг, той посідав на машини, і поїхав. І вже з 15 березня нас все менше й менше ставало.

Бібліотека була буквально за 500 метрів від драмтеатру. І дівчата пішли вигулювати собачку й побачили, що біля драмтеатру була церква й там прямо під куполом люди ловлять зв'язок. Вони туди залізли, спіймали зв'язок, попередили наших чоловіків, що ми живі, де ми знаходимось. Але в той момент у мене не було думки, що я буду кудись виїжджати. Я думала, що я буду до останнього в бібліотеці, що тут надійно, що тут все добре, двері броньовані.

Я підіймалася на 2-3 поверх, там вже не було ні вікон, ні дверей. Але в нашому бункері було надійно. І тут дівчина прибігла і каже: "Сказав ваш негайно збиратись, їхати. Сьогодні буде машина".

Збиратись так збиратись, я розумію, що треба рятувати доньку. Тим паче, що ми вже знали, що "ДеНеРи" вже недалеко від центру знаходяться, і мікрорайоні Кірова, недалеко від мого будинку, а це вже і до нас близько. Але чекали-чекали ми машина, а так вона й не приїхала. А вранці в мене раптом думка, що я повинна піти додому і хоч якісь речі з собою взяти. І ось, коли тільки-тільки почався світанок, ми з дочкою пішли додому.

А я 10 діб не виходила з бібліотеки. І коли ми вийшли, я побачила весь жах оцього Маріуполя. Це був не Маріуполь,

Маріуполь, проспект Миру, 13 березня 2022 року. Фото: AP/Evgeniy Maloletka

Все свистіло, летіло, але я дійшла до дому. Знаєте, якась така думка була: потрібно попрощатися. Я піднялась до квартири, закрила вибиті вікна, рами позакривала, бо в нас там вже багато чого повилітало. Взяли з дитиною якісь речі, й так під обстрілами повернулись на роботу до бібліотеки. Й буквально за пів години приїхала машина. Коли я виїжджала з бібліотеки, там залишалось всього восьмеро людей.

Мангуш. Хліб, ковбаса "Макєєвська" та сльози

Сіли в машину. Нас було п'ятеро: я з донькою, моя подруга з донькою й ще один хлопець. Нам водій одразу сказав: ляжте на підлогу й не висовуйте зовсім. Ну, як же не висовуватись. Ми

нікуди. Коли ми виїхали з Маріуполь, він тоді сказав: все, видихайте, вже більш менш безпека. Це було Портовське, дорога на Мангуш.

Ми виїхали з бібліотеки о пів на дванадцятю, і до Мангуша ми потрапили о 8-й годині вечора, бо там була колона. що просто все тихенько, тихенько, все було в полях це все ми стояли довго й довго. Й там в полях пробився перший зв'язок. Я тоді змогла зв'язатись з чоловіком, з мамою, яка залишилась там під Маріуполем. Дізнались, що живі.

Машини на трасі виїждять з Маріуполя, 24 березня 2022 року. Фото: AP / Alexei Alexandrov

У Мангуші ми зустріли друга чоловіка, він нас поселив. І ми помились перший раз за ці всі дні. Були трохи здалеку вибухи, але ми знали, що сюди вже нічого не прилетить, бо тут — вони вже

Як раз в цей день, 16 березня, коли ми виїхали — прилетіло у драмтеатр. Дві доби ми провели в Мангуші. І от вранці ми із подругою пішли щось купити поїсти, і ми пройшли по Мангушу, побачили всіх цих "денерівців" з цими білими пов'язками, ці черги за хлібом. Нічого не схотілось, прийшли з нею мовчки, лягли й 2-й годині і просто мовчали, бо це був, якийсь такий, якась така ситуація, що ми не вірили, що це все з нами проходить. Знайшли там у хазяїв, щось там перекусили, так пройшов день.

Телефонуємо чоловікам: що нам далі. Кажуть, ми шукаємо, як вас забрати. Бо тоді ще не розуміли, як їхати, це тільки-тільки початок тиках виїздів був, ще не було фільтрації.

Фото: Суспільне Донбас

Наступного ранку ми таки перший раз купили в Мангуші хліб: одна булка в руки. Купили ковбасу — "Макєєвська", як зараз пам'ятаю. Всі

розуміють, але почал акати, бо за 20 днів не бачити хліба — це в голові не вкладається.

Саме тоді прийшов товариш мого чоловіка, який нас привіз до Мангуша, і сказав бігом збиратися, він відвезе нас до Бердянську. До Бердянська дорога була важча, довша. Ми виїхали о 10-й ранку, а потрапили туди, коли вже почалась комендантська година. Щоправда, нас пропустили. Там вже і блокпости були, і з дороги не можна було відійти кудись на якусь полосу, бо там були міни.

Паспорти, перевірки, "чому ви йдете", — вже тримались з останніх сил. А подруга моя двічі переселенка, з Донецька — і в неї така лютя була, така ненависть. Я кажу: ну потерпи, ну потерпи, зараз же, інакше зараз всі будемо "на підвалі".

Бердянськ-Запоріжжя. Дві тисячі за таксі та перевірки кадирівців

У Бердянську нас поселили у квартиру. Там ми просиділи шість днів. Кожного ранку ходили в спорткомплекс записувались на автобуси. Щоранку о 6-й ранку треба було приходити, щоб потрапити та виїхати до Запоріжжя. Наша черга не підходила, тоді зовсім не пускали автобуси у Бердянськ. І був вже відчай, була істерика. Істерія була страшна. Чоловіки кажуть: ми не знаємо, що робити, бо ніхто ще не знає цю дорогу, ніхто не хоче на машинах їхати, бояться. Перевізники ще не їздили туди. На своїх машинах виїжджали люди, а нам треба було чекати тільки автобуси, більш ніяк.

УСІ НОВИНИ

ВІЙНА

ТОРЕЦЬК

ЧАСІВ ЯР

Евакуаційна колона виїхала до Бердянська, 31 березня 2022 рік, фото: Маріупольська міська рада

В якийсь ранок нам пощастило. Мені зателефонувала моя співробітниця й каже: бігом вибігайте аж на кільце, туди за Бердянськ, бо в місто вони не зайдуть і, може, це навіть останній раз, коли вони приїхали. Ми викликали таксі, ціни були баснословні, їхати 7-10 хвилин, а просили 2 тисячі гривень. Ми доїхали до кільця, пройшли блокпост, там стояли буряти чи ямали, точно не знаю, заскочили у ці автобуси. А вони вже були набиті, бо не тільки ми, маріупольці, виїжджали, виїжджало багато бердянців. Там хоч і було все ціле, але місто було окуповане, і вони прекрасно розуміли, що буде.

Так в тісноті да не в обіді доїхали ми до Василівки. Повзли довго, цілий день ми були в дорозі, як стемніло, як наступила комендантська година у Василівці, сказали: ви нікуди далі не їдете, залишаєтесь тут.

їхні татування, документи. Дівчат більш менш не чіпали, а чоловіків роздягали через кожні п'ять хвилин. Кудись їх забирали на допити, потім повертались вони, то побиті, то ще якісь.

Рано в ранці, ми думаємо, має скінчиться комендантська година і поїдемо. Шоста година ранку, дев'ята, десята, дванадцята — а ми все стоїмо та стоїмо. Як нам сказали, що чи викуп якийсь затребували, чи якісь продукти. Це вирішувалось на якомусь високому рівні. Й десь в четвертій вечора нас, всю колону, випустили.

Десь о шостій вечора, це було, здається, коли ми перетнули оцю Василівку й перейшли в це село, яке вже було під контролем України, там нас вже супроводжувала машина, ми вже не зупинялись, летіли вже як навіжені до того "Епіцентру" до Запоріжжя. Дуже багато було поранених, їх одразу ж пересадили в швидкі допомоги. Діти кричали. Ситуація була дуже жахлива.

Ось так 16 березня я вибралась з Маріуполя і 26 березня лише я потрапила до Запоріжжя. Там мене чекав чоловік біля "Епіцентру", я зареєструвалась, він посадив нас у машину й відвіз до родичів в Полтавську область. Там ми більш менш приходили до себе, до тями.

Книжки і дарують, і повертають

Світлина бібліотеки, зроблена до вторгнення РФ, фото надала Вікторія Лісогор

Департамент культури вийшов на зв'язок. Я почала збирати якісь дані про своїх співробітників, їх у мене 96. Слава богу всі живі, були поранення, але всі вижили, всі зараз знаходяться більш менш в безпеці. Мало хто виїхав в Україну, хтось виїхав до Росії, хтось виїхав за кордон. Але велика кількість залишилась в Маріуполі і на мій превеликий жаль, працює там на окупанта — відкривають бібліотеки. Про когось я знала, так скажемо, хто чекав, але тихенько сидів, хтось відкрився з такого боку, що знайти й не знала, й чекати, не чекала.

Донька знайшла роботу у Дніпрі, вона вчителька української мови й літератури. Відкрились центри "Я Маріуполь", почали функціонувати центри "Я Маріуполь- культура". Тоді ми Приїхали до Дніпра з донькою у липні. Директорка департаменту каже, що потрібно

Чесно кажучи, я не дуже вірила в цю затію. Але написали в соцмережах про акцію: маріупольська бібліотека потребує літератури, надсилайте книги тільки українською мовою. Там все спалюється, там дуже багато постраждалих книжок. В ці часи бомбардувань їх розтягнули мешканці, бо людям треба було палити чимось свої костри. І там вже люди на себе не були схожі: усі меблі з бібліотек і техніку розграбували одразу, а книжки — все пішло на розпал багаття. Що там залишилось, я навіть не знаю. Співробітники, з якими ще на початку спілкувалась, сказали, що повибирали книжки, що більш менш вціліли, і принесли до бібліотек, які там почали працювати.

Фото: Суспільне Донбас

Але зараз знаю, що всю українську літературу, всі українські книжки списують, куди вони їх дівають, я не

Коли ми почали акцію у вересні, я думала, що 100-200 книжок надішлють. Але коли я почала отримувати посилки, я зрозуміла, що мені кудись треба їх дівати, бо у квартирі, я їх не вміщу. Тому я звернулась до колег в Дніпровській центральній бібліотеці, вони надали невелике приміщення, куди я складаю ці книжки.

Один читач прийшов у бібліотеку ім. Короленка й взяв книжку 16 лютого 2022 року. І коли виїхав, він забрав її з собою. І коли я збирала книжки, він надіслав мені її сюди, коли я. Повернув книжку до бібліотеки.

Надсилають звідусіль, з усіх куточків країни просто люди, книговидавці, благодійні фонди, бібліотеки. Були з Коломиї, Олександрії, Дніпро 500 екземплярів книжок передали. У Тернополі оголошували такі акції про допомогу бібліотеці Маріуполя.

Отак ми збираємо книжки, працюємо дистанційно, ведемо соціальні мережі, збираю електронні версії книжок наших маріупольських поетів і письменників. У нас дуже потужний сайт, де знаходиться електронна бібліотека.

Всі чекаємо на перемогу й на повернення. Хоча додому вже казати не можна, бо дому немає, але Маріуполь — це наш дім. І ми чекаємо на повернення до Маріуполя.

Читайте також про Маріуполь

[Архітектурні втрати Маріуполя: пам'ятники, які знищили росіяни](#)